

RAZGLEDI

UDK 911.2(23)(497.12) = 863

UDC 911.2(23)(497.12) = 20

ZA KVANTITATIVNO RAZMEJITEV MED POJMI GRIČEVJE, HRIBOVJE IN GOROVJE

Ivan G a m s*

Ljudsko izrazoslovje, strokovna in javna raba nazivov za nizke, srednje in visoke vzpetine na Slovenskem ni enotna. Naše delo, zlasti pri klasifikaciji reliefa, morja najbolj otežuje to, da nimamo dogovorjenih višinskih ločnic med gričevjem, hribovjem in gorovjem, za kar nas včasih sprašujejo za mnenje tudi iz drugih strok. Nismo telesa, ki bi to rabo normiralo. Sedanji sestavljalci slovenske geografske terminologije v okviru Terminološke komisije ZRC SAZU nameravajo predvsem registrirati pojmovanja, kot se javljajo v literaturi in ne normirati enotne rabe.

Za kvantitativno opredelitev pojmov gričevje, hribovje in gorovje v literaturi o ljudskem imenoslovju in etimologiji ne najdemo nesporne opore. Poglejmo si jih поблиže. Po Slovarju slovenskega knjižnega jezika (1970) je **grič** »nižji hrib«. B a d j u r a (1953, 115) v Ljudski geografiji sicer omejuje grič na 20—30 m rel. v. v stavku: »Grič ... je najnavadnejši izraz za majhne, bolj ali manj priostrene vzvišine kjerkoli, približno 20 do 30 m relativne višine ali malo čez ...«, toda več toponimov z »gričem« je višjih. Naselje Grč Vrh se dviga do 150 m nad Globodolom. B a d j u r a (1953, 115) meni, da je ime grič nadomestek za nazive **gorica**, goričica, holmec, »kjer je takih vzviševin več na enem kupu«. To pa je le delno res. V ljudskem izrazju in po etimološki razlagi pomeni namreč gorica ne le vzpetino, ampak tudi ograjeni prostor in vinograd. B e z l a j e v a (1976) ugotovitev, da je gorica navadno deminitiv od gore v smislu vinograd, se sklada s pokrajinskimi imeni Lendavske gorice, Slovenske gorice, Goričko. Povsod tod so gosti vinogradi ali pa je bilo tako nekoč (Goričko). Na Primorskem, kjer ljudstvo vinogradov ne imenuje gorice, gorice ne nastopajo v pokrajinskih imenih (prim. Goriška Brda, gričevnati del Koprškega Primorja). Skladno s tem najdemo mnogo toponimov z gorico v vinorodnem delu kontinentalne Slovenije, pa tudi tam, do koder so v srednjem veku segali redki vinogradi (pogosti toponimi v spodnjem delu Ljubljanske kotline). Griči na ravnini v kraškem območju imajo navadno ime Goričica in imajo značaj nizkega huma (holma).

Množinska oblika gorice in gričevje je verjetno novejšega nastanka. Pleteršnikov slovar (1894) ju še ne pozna. Ker se je beseda gričevje v geografiji bolj zasidra-

* Dr., redni univ. prof., Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza Edvarda Kardelja, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana, YU

la in ker nima grič toliko pomenov kot gorica, ji je dajati prednost pred goricami.

V literaturi ni najti enotnosti, kje je višinska ločnica med gričem, hribom in goro. Po **B a d j u r i** (1953, 116) pomeni **hrib** »med gorjanci in po deželi košato nasajeno vzviševino nedoločne oblike, srednje visoko goro (80—500 m relativne višine) obsežnejšega, navadno pogozdenega trupa«. Po SSKJ je hrib »višja vzpetina zemeljskega površja«, za razliko od gore, ki je, po enem pojmovanju, »izrazita, visoka vzpetina zemeljskega površja«. Po drugem pojmovanju pomeni sklenjene vinograde. Po leksikonu Cankarjeve založbe Geografija je gora »vzpetina na zemeljskem površju, ki se dviguje nad okolico, doseže večjo nadmorsko višino in je običajno porasla z gozdom«.

Iz etimologije (**B e z l a j**, 1976) vemo, da je **gora** pomenila večje vinograde, večji gozd, vzpetino, po **M e l i k u** (1956, 298) pa tudi pašnike. Žal pogrešamo podrobnih lingvističnih in toponimičnih raziskav o gorah na Slovenskem. Značilne so razmere v zahodnem Krškem hribovju in v Suhi krajini. Ljudsko vedenje, da je tam gora (večji vinogradi v lasti ljudi iz široke okolice), je istovetno z imenom naselja Trška Gora. V naseljih Nova Gora in Stara Gora je le še malo vinogradov. Več jih je na Vinjem Vrhu in največ na Malkovcu, pri katerih v toponimičnem imenu ni »gore«. V Suhi krajini so največje »gore« (sklenjeni vinogradi) nad Stražo, na Golobinjeku, na Šmaverju, Liscu, ki imajo ime po vinogradih. Zveza »gora« (vinograd) in gora—vzpetina torej še ni povsem jasna. Vse kaže, da je mnogo vzpetin dobilo ime gora kasneje, po postavitvi cerkve ali vsaj kapele. Pri mnogih so bila znamenja za križev pot, kar bi tudi lahko prispevalo k imenu »gora«. Taki primeri so Šmarna gora (prej Holm), Uršlja gora (pred zgraditvijo cerkve Plešivec), Gora Oljka, Sveta gora (Zasavska gora), Limbarska gora, Šmarjetna gora, Gora sv. Lovrenca nad Polhovim Gradcem, Križna gora nad Selško dolino s cerkvijo sv. Križa, Križna gora nad Ložem itd. Značilno je, da je v Alpah imen »gora« malo.

Literatura (SSKJ, **B a d j u r a**, itd.) navadno definira goro za izrazito višjo vzpetino. **L i p o v š e k - Š č e t i n i n** in **Z u p e t** (1979), ki sta v Gorskem izrazoslovju omejila grič do 50 m rel. v. in hrib do 600 m rel. v., pravita, da je gora pojem »za izrazite vzpetine, sega lahko tudi nad gornjo gozdno mejo«. **B a d j u r a** (1953, 116) pa pravi, da ljudstvo včasih imenuje z goro vzpetine »celo neznatne relativne višine«.

Skušajmo najti kriterije za kvantitativno razmejitev med gričevjem, hribovjem in gorovjem iz pokrajinskih imen. Kje je meja med gričevjem in hribovjem? V Slovenskih in Lendavskih goricah ostajajo razvodne vzpetine med dolinami običajno pod 200 m rel. v., le ob zahodni meji s Kozjakom (Kobanskim) malo več. V Drevinskih goricah in na Goričkem ostajajo slemena navadno pod 120 m rel. v. (na Goričkem ima nekaj višjih vzpetin ime breg). Povsod tod je merjena višina nad najbližjim dolinskim dnem (grape so pri tem prezrte). V tem in drugem gričevju so česte največje relativne višine na robu pokrajine, ob kotlini ali večji dolini, kar tu ni upoštevano. **M e l i k** (1965, karta v prilogi II) označuje na svoji geomorfološki karti slovenskega ozemlja za »hribovje v mlajšem terciarnem zemljišču (miocen, pliocen) na panonski strani« večino Haloz. V vzhodnih, vinorodnih Halozah ostajajo meddolinke vzpetine večidel pod 100 m r. v., na obrobju Zahodnih ali Gozdnatih Haloz pa se ta višina dvigne do 250 m, izjemoma celo 300 m. Na isti karti je na Primorskem kategorija »gričevje v flišnem zemljišču v Primorju« vrisana v Goriš-

kih Brdih, v Vipavski dolini in v Koprskem Primorju. V slednjem ostajajo meddolina slemena večinoma pod 200 m r. v. Ponekod ob obali in zlasti ob spodnji dolini Dragonje pa znaša rel. v. do 250 m, izjemoma tudi več. V spodnji in srednji Vipavski dolini ostajajo griči pod 200 m r. v., v predelu Vipavska Brda, zlasti neposredno nad dolino Raše, pa do 300 m in več. Tu so tudi po Meliku že hribi. V Goriških Brdih ostaja velika večina slemen pod 150 m; v zgornjih Brdih jih je nekaj višjih, med 200 in 250 m.

Ob imenu Goriška Brda se zastavlja vprašanje, ali ne bi v naših nizkih reliefno razčlenjenih pokrajinah vobče bolj ustrezalo ime **brda** kot gričevje.

Po SSKJ je brdo »nevisoka, navadno podolgovata vzpetina«. B a d j u r a (1953, 113) pravi: »Brdo povečini ni izrazit samostojen lik zase kakor gorica ali holm, marveč stegnjena, podolgasta gruča, kakor nagomiljena podoba, skupaj zgnetenih goric ...« V ljudskem izrazju pomenita grič in gorica navadno samostojno stoječe vzpetine. Pri pokrajinskih imenih z »gorica« pa ne gre za skupek samostojnih gričev, temveč za prevlado slemenasto-dolinastega reliefa. Zanj pa bi bolj ustrezala oznaka brda (brdinje, brdovje). Saj ima brdo v ljudskem izrazju tudi pomen gube, pregiba, slemena (primerjaj Brda v Slovenjgraški kotlini). Domala 4 km dolgo sleme iz metamornih kamnin severozahodno od Prevalj, visoko do 100 m rel. v., ima značilno ime Dolgo brdo (in tako tudi naselje). Če bi torej na novo tvorili pokrajinska imena, bi s tega stališča bolj ustrezala imena Lendavska brda, Slovenska brda, Dravinjska brda, Koprška brda itd.). Sodeč po Vipavskih brdih in nekaterih toponimih (v naselju Brdinje pod centralnoalpskim Selovcem segajo slemena do 200 m rel. v.) je vsaj del brd višjih od gričev. V višinski lestvici bi tako lahko brdo stavili med grič in hrib.

Tako razglabljanje pa ne vodi do sprememb ob realističnem sklepu posvetovanj o geografskih imenih, sklicanih l. 1971 in 1972 na pobudo Geografskega društva Slovenije, kjer smo geografi skupno z jezikoslovci in drugimi strokami sklenili: ustaljene rabe ne bomo spreminjali ne glede na »pravilni« ali »nepravilni« nastanek imen (gl. G a m s, 1972). Iz istega razloga ne moremo prezreti, da ponekod naše ljudstvo imenuje gore planine (glej o tem Š k e r l a k, 1985), in da je javnost sprejela ime planinec in ne gornik. Ker še nima ustaljenega imena, bi lahko gričevje na Koprskem imenovali Koprška brda.

Iz navedenih razlogov sodim, da more relativna višina 200 m (zaokrožena številka) deliti vzpetine na gričevje in hribovje. To je deloma v skladu z M e l i k o m (1963, 201), ki pravi: »Potemtakem nam morajo biti dandanes označbe brdo, grič in gorica nekako enakovredne in pomenijo v glavnem najnižje vzpetine, dvigajoče se nekako do 100 m, največ pa do 150—200 m relativne višine«.

Preostaja razmejitev med gričevjem in hribovjem ter gorovjem. Po M e l i k u (1963, 199) je visokogorski relief oz. »velegorski svet« površje nad zgornjo gozdno mejo. To se sklada z rabo v naši stroki in v javnosti, ki vidi v Julijskih, Kamniško-Savinjskih Alpah in Karavankah visokogorske skupine (gl. tudi G a m s, 1983). Svet nad gozdno mejo imenujemo alpski pas. Po prevladujočem mnenju je visokogorje gorovje s številnejšimi vrhovi, ki segajo nad klimatsko gozdno mejo. Zato tudi ni mogoče pritrditi Melikovemu mnenju, da sredogorje navzdol prehaja v hribovje in gričevje. Po M e l i k u (1963, 202) v Sloveniji prevladujejo »manjše višine, ki ne dosega tisoč metrov, marveč segajo največ čez 800 m in ne čez 900 m; samo

redki posamezni vrhovi se vzpenjajo do 1100 m ali celo kaj malega čez. Za to zemljišče se je pri nas udomačila označba hribovje, ki naj jo pridržimo«. Pri geografski delitvi Slovenije prištevamo med Predalpsko hribovje vse gorovje na obodu visokogorskih Alp, tudi Pohorje, kjer je mnogo vrhov čez 1500 m, Škofjeloško hribovje z Blegošem (1562 m), Cerkljansko hribovje s Porezno (1630 m).

Bolj kot glede absolutne višine je v naši rabi čutiti ločitev terminov hribovje in gorovje po razčlenjenosti. V ljudskem izrazoslovju (B a d j u r a, 1953) kot tudi v toponimih je gora masivnejša in manj razčlenjena vzpetina. V slovenskih pokrajinah, ki jih prištevamo k hribovju, pa je relief pretežno slemenasto-dolinast. Ni naključje, da nosijo toponim »gora« največkrat vzpetine iz apnenca. Verjetno je tudi zato tako pogosto ime gora na dinarskem krasu visoke Dolenjske in Notranjske (Mirna gora, Mala gora, Velika gora, Poljanska gora, Goteniška gora, Racna gora itd.). Bolj kot hribovje je za Gorjance ustrezna oznaka gorovje in ime Kočevsko gorovje je bolj pogosto kot Kočevsko hribovje.

Razmišljanje moremo zaključiti z mnenjem, da je skladno z našimi pokrajinskimi imeni gričevje in hribovje razdeliti po prevladujoči relativni višini okoli 200 m. Gorovje z mnogimi vrhovi nad klimatsko gozdno mejo imenujemo visokogorje. Nižje gorstvo je sredogorje. Ako je fluvialno razčlenjeno, ga imenujemo hribovje.

Zgoraj navedena merila za razlikovanje med gričevjem, hribovjem in gorovjem veljajo seveda le za našo deželo. Drugod imajo druga merila.

Literatura

- B a d j u r a, R., 1953, Ljudska geografija, Ljubljana.
 B e z l a j, F., 1976, Etimološki slovar slovenskega jezika, I., SAZU, Ljubljana.
 G a m s, I., 1972, Za poenostavitev pravopisnih pravil, Poročila s posvetov o pisanju zemljepisnih imen, Naši razgledi XXII, 1—2.
 G a m s, I., 1983, Geografske značilnosti Slovenije, MK, Ljubljana.
 M e l i k, A., 1936, Slovenija, I, SM, Ljubljana.
 M e l i k, A., 1956, Izvenalpske planine na Slovenskem, Geografski zbornik IV, SAZU, Ljubljana.
 M e l i k, A., 1963, Slovenija, SM, Ljubljana.
 Leksikon Cankarjeve založbe — Geografija, Ljubljana 1972.
 L i p o v š e k - Š č e t i n i n, B., Z u p e t, B., 1979, Gorsko izrazoslovje, V: Alpinistična šola, I. del, PZS, Ljubljana.
 Slovar slovenskega knjižnega jezika, I, DZS, Ljubljana 1970.
 P l e t e r š n i k, M., 1894, Slovensko-nemški slovar, Ljubljana.
 Š k e r l a k, V., 1985, Planine kot jezikovno vprašanje, Planinski vestnik LXXXV, Ljubljana.

**FOR THE QUANTITATIVE DEFINATION OF THE NOTIONS LOW HILLS,
HILLS AND MOUNTAINS**

Ivan G a m s

(Summary)

In this terminological paper is analysed the Slovene literature dealt with the Slovene terms gričevje (= low hills), hribovje (= hills) and gorovje (= mountains). According to the Slovene regional names the first two categories are divided by the elevation height of 200 m above the near valley bottom. Hills (= hribovje) are in relief more dissected middle mountains. High mountains (= visokogorstvo) are Mts with peaks above three line.